

Imaginea monarhiei habsburgice în opera lui Petru Maior

Petre DIN

Liceul Teoretic „Gheorghe Lazăr”, Avrig
“Gheorghe Lazăr” Theoretical High-School, Avrig
Personal e-mail: petre_din@yahoo.com

The Image of the Habsburg Monarchy in the work of Petru Maior

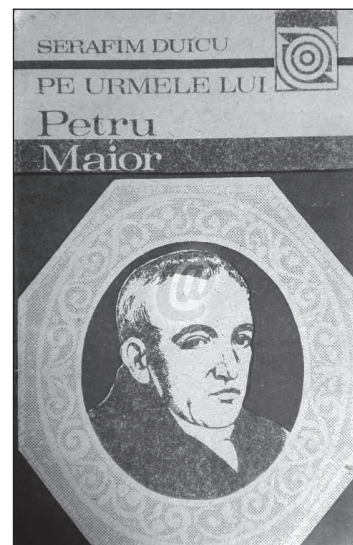
Petru Maior was one of the Transylvanian intellectuals, loyal to the cause of the reforming emperor. From his point of view, the initiatives of the Royal Court of Wien represent the beginning of a new historical period, by the improvement of the socio-economic-cultural and political condition of the Romanians in Transylvania. In full agreement with Gheorghe Șincai and Samuil Micu, Petru Maior shows in his works the consequences of the positive actions of the Royal Court of Wien on the idea of national revival under Habsburg emperors. According to Petru Maior, they appeal to the difficulties of social life, the climate of insecurity and the marginal status of the Romanian population in the politics of Transylvania.

He noticed that the policies of the Habsburg monarchy of favoring the Romanian element were a reaction to the economic and political force of Hungarian gentry. Under these circumstances, the Habsburg emperor becomes the focal point of all the promises, expectations and hopes of the Romanian public.

Keywords: Petru Maior; Habsburg emperor; Transylvania; Court of Wien; climate of insecurity.

La sfârșitul secolului al XVII-lea, Imperiul Habsburgic a profitat de disputele militare dintre Imperiul Otoman și Rusia și a ocupat mai multe teritorii, printre care și Transilvania, în anul 1691. Extensiunea teritorială a fost însoțită de inițiative politice și religioase, care aveau obiectivul de a fideliza pe locuitorii acestor spații Curții Vieneze. Prima decizie salutară a fost cea a atragerii populației românești ortodoxe la catolicism pentru a neutraliza reacțiile ostile ale luteranilor, calvinilor și unitarienilor la adresa Imperiului, menținând astfel echilibrul vieții de stat. Propunând reprezentanților acestora, în special preoților români programul privind egalitatea în drepturi cu celelalte confesiuni, a scutirii de taxe și de obligații sociale, a liberului acces la învățătură al fiilor acestora, imperialii au scontat pe doleanța românilor transilvăneni de a obține o ameliorare a condiției

social-politice, economice și culturale¹.

Diplomele emise de Leopold I în 1699 și 1701 ar fi putut conferi mai multă demnitate românilor prin dreptul de a participa la viața de stat, dar ele nu au fost aplicate niciodată de oficialitățile din Transilvania și de către Curtea Veneză. Cu toate acestea, românii uniți cu biserica Romei au avut oportunitatea de a studia la Universitățile din Viena și Roma, favorizând astfel sincronizarea cu civilizația occidentală prin ideile științifice și inițiativele culturale moderne².

Printre aceste personalități remarcabile care au studiat la universitățile europene s-a remarcat și Petru Maior. Născut în anul 1760 la Târgu Mureș, Petru Maior efectuează cursurile la gimnaziul romano-catolic din aceeași localitate, unde acesta va acumula informații din domeniul istoriei, geografiei, aritmeticii și limbilor greacă și latină. În aceeași instituție a deprins rigoare în muncă și viață, respect reciproc în cadrul unei colectivități și armonie și conviețuire cu celelalte etnii. La inițiativa tatălui său, episcopul Gheorghe Maior, va urma cursurile Gimnaziului de la Blaj în perioada 1772-1773, avându-i ca profesori pe Samuil Micu și Gheorghe Șincai. Se impune să menționăm faptul că Gimnaziul de la Blaj era singura instituție de învățământ mediu din Transilvania a celei perioade în care procesul de învățământ se desfășura în limba română, acesta fiind motivul pentru care la Blaj se instruiuau toți tinerii capabili să ocupe funcții publice³.

Travaliul intelectual, rigoarea și pasiunea pentru studiul istoriei i-au determinat pe episcopii Grigore Maior și Ignatie Darabant să-i acorde o bursă de studii pentru Colegiul Urban De Propaganda Fide de la Roma. Călugărit sub numele monahal de Paul, Petru Maior va frecventa cursurile acestei instituții emblematice pentru românii ardeleni în perioada 1774-1779. Viitorul iluminist studiază la Roma doi ani filosofia și trei ani teologia, evoluția sa școlară fiind urmărită cu strictețe de Gheorghe Șincai, care-i fusese profesor la Blaj⁴. Freventând cursurile aceleiași instituții împreună cu Gheorghe Șincai, Petru Maior s-a documentat în Biblioteca Vaticană, Benedictină și cea a Colegiului, al cărei custode devine Șincai însuși⁵.

Colportarea informațiilor despre prestigiul obținut de Șincai la nivelul intelectualității române l-a determinat pe Ștefan Costa, șeful Cancelariei Aulice a Transilvaniei, să-le propună lui Șincai și lui Petru Maior continuarea studiilor de drept canonic la Colegiul „Sancta Barbara” în cadrul Universității din Viena (1779-1780). Beneficiind de un climat mai liberal față de Roma catolică, Viena oferea unor tineri receptivi perspective vaste de formare intelectuală și de cristalizare a propriei personalități. Încă din perioada domniei Mariei Tereza (1740-1780), Curtea Veneză a conștientizat ideea că dominația sa în Sud-Estul și Centrul Europei nu poate fi realizată în absența modernizării comerțului, meșteșugurilor și a sistemului

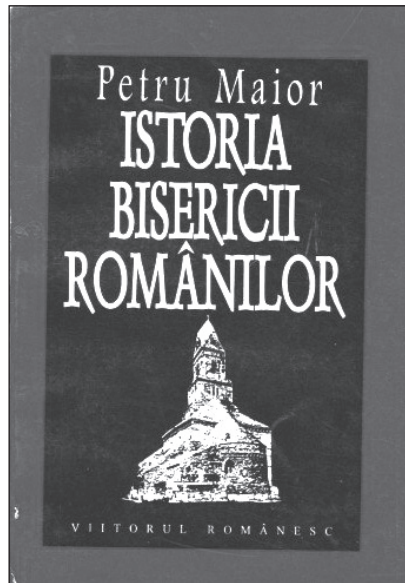
de învățământ⁶.

Maturitatea științifică, erudiția lingvistică și interpretarea critică a documentelor i-au facilitat publicarea celor două opere fundamentale pentru interesele naționale: *Istoria pentru începutul românilor în Dachia* în 1812 și *Istoria bisericii românilor* în anul 1813, unde abundă logica imbatabilă, expresia lingvistică vitriolantă și spiritul polemist redutabil al lui Petru Maior⁷.

În conturarea imaginii monarhiei habsburgice intelectualul transilvănean pornește de la situația dificilă a clerului românesc din jurul anului 1700. Preoții ortodocși prestau robotă în mod similar ca și iobagii, plăteau dări, dijămă iar dacă opuneau rezistență puteau fi întemnițați și maltratați. Descriind condiția economică și politică a preoților români, Petru Maior justifică inițiativa de unire religioasă de la 1700, concretizată prin cele două diplome ale împăratului Leopold I. „*Când în chipul cel mai sus arătat prințipii munceau pre arhierii românilor în Ardeal, domnii locurile lor pre preoții acelorași români îi purta, ca pre iobagi și lua robi apuși, îi mâna la lucru domnesc ca și pre alți iobagi și lua dajde colonială de la dânșii, îi lega, îi băga prin temnițe cum lor le plăcea. Care și din însuși diploma lui Leopoldus celui întâiu, împăratul romanilor, cea din 15 zile a lunii februarie în anul 1699. Iată și întru același an în 8 zi cei de le a lui septembrie fu în Dietă la Bălgrad publicată, în care preoții românilor de unele ca aceste greotății se slobozesc, se vedește. Ba cum îmi povestea bătrânii, pe preoții românilor îi silea domnii locurilor ca să erneze câinii cei de vânat întru aceeași casa cu sine și cu fiii săi. Diploma iese mai sus lăudată aceasta iaste*”⁸.

Documentul argumentează ideea că unirea religioasă cu Biserica Romei a reprezentat un moment important în evoluția românilor transilvăneni prin implicațiile sale culturale și politice, pregătind o elită care a structurat programul politic românesc. În concepția lui Petru Maior, inițiativele Curții Veneze au semnat debutul unei noi perioade istorice în sensibilitatea românilor, pentru ca deceniile ulterioare să aducă ameliorarea progresivă a condiției socio-economice, politice și culturale românești.

Textul denotă o intensă implicare afectivă a sa, o preocupare vizibilă față de situația românilor excluși din sistemul politic și confesional transilvănean, dar și încrederea în spiritul civilizator al împăratului Leopold I. În consonanță cu Gheorghe Șincai și Samuil Micu, atitudinea sa filohabsburgică a consemnat reflexele acțiunilor Vienei și a promovat ideea redeșteptării naționale cu ajutorul suveranului habsburgic Leopold I. Etalând fronda cotidiană la adresa regimului stărilor politice și al religiilor recepte, Petru Maior se plasează pe pozițiile Aufklärung-ului austriac și al politiciii iluministe a împărătesei Maria Tereza și, în special, a lui Iosif al II-lea.

Deși se plasa pe pozițiile reformismului habsburgic, intelectualul român a sesizat că anumite promisiuni oferite românilor uniți nu au fost transpuse în practica guvernării din cauza rezistenței structurilor politice și religioase privilegiate. *„Lângă aceste, fiindcă cădintele și scuteala care le dăruise împăratul Leopold să le aibă preoții cei uniți întocma cu clirul cel lătinesc și cu celelalte legi primite, atâtea împotriviri avea a suferi aici în țeară de la aceia carii pizmuia să fie preoți românești scutiți și cinstiți ca preoții altor neamuri, cât dorul bunei împărății puțin rod făcuse până aici”*⁹.

Documentul este un argument în favoarea ideii că mentalitatea epocii era impregnată de paradigma personajului salvator Leopold I. Situat în momentele strategice ale istoriei, suveranul însușește voința și opinia unei colectivități. În concepția lui Toader Nicoară și a Simonei Nicoară, acesta oferă soluții multiplelor dificultăți ale românilor transilvăneni datorită atributelor sale excepționale¹⁰. Apelul la personajul salvator este generat de dificultățile vieții sociale, de dezordinile interne și intervențiile străine, și în acest context este perceput ca un garant al normalității și al securității comunității românești¹¹.

În concepția lui Ioan Chindriș și Niculina Iacob, Diploma Leopoldină din 1701 a decretat anularea hiatusului politic și social care îi dezavantaja pe români oferindu-le poziția de egalitate cu națiunile constituționale ale Transilvaniei: ungurii, sașii și secuii. Această situație fusese generată de Leopold I în 1691, când a anexat Transilvania, recunoscând legislația politică și juridică existentă în acel moment. *„Este verosimilă părerea după care Leopold I n-a știut de fapt ce semnează la 4 decembrie 1691 și că îndârjirea lui de a-i îngloba pe românii din principat în Biserica Catolică a fost remediul erorii menționate, printr-un subterfugiu care nu-i încălca semnătura din diploma de anexiune,*

*dar facilita intrarea românilor în cerbiciosul sistem constituțional pe filiera religioasă ca neofiți ai religiei catolice, religie recunoscută chiar de acest sistem”*¹².

Indiferent de obiectivul urmărit de Curtea Veneză prin Unirea Religioasă și prin intervențiile în favoarea românilor, aceștia l-au perceput pe suveranul de la Viena în ipostaza personajului salvator. Preocuparea constantă a suveranului pentru supușii săi i-a creat popularitate, fapt ce a consolidat aura mitică, hiperbolizantă a suveranului habsburgic¹³. În acest context, Petru Maior a cultivat în operele sale ideea loialității dinastice și a configurației mitice în jurul împăraților de la Viena.

Aceeași atitudine de admirație față de suveranul habsburgic reliefată în operele lui Gheorghe Șincai și ale lui Samuil Micu o identificăm și la Petru Maior, care prezintă inițiativa lui Leopold I ca fiind capabilă să amelioreze condiția socială a preoțimii române, conturând astfel imaginea mitică a suveranului providențial. Gheorghe Șincai a valorizat dimensiunea reformatoare a Casei de Habsburg din perspectiva factorului etnic românesc, în schimb Petru Maior a accentuat impactul favorabil al acesteia la nivelul vieții materiale a preoților români. *„Cu fierbinte dragoste părintească”, împăratul Leopold I dorea să-i ajute pe români și să-i scutească pe preoții lor, „așa cum sunt cei de alte legi preoți scutiți în Ardeal”*¹⁴.

Indiscutabil, prin asemenea atitudini comportamentale, românii transilvăneni percep noua configurație politică care le este favorabilă, conștientizează că au un protector, care în condițiile date nu putea fi altă personalitate, decât împăratul Leopold I. Petru Maior și-a manifestat adeziunea față de Monarhia habsburgică, perpetuând astfel peste timp fidelitatea românilor față de Curtea Veneză. Obținerea unor avantaje culturale și sociale, în special pentru cei uniți, conjugat cu propaganda Casei de Habsburg, au reprezentat premise esențiale pentru mitizarea suveranului habsburgic.

Complementaritatea demersurilor culturale promovate de iluminismul european și de politica reformistă a Curții Vieneze au fost factorii fundamentali care au determinat atitudinea proiosefină la nivelul mentalității lui Petru Maior. La rândul ei și Curtea Veneză îl percepe pe Petru Maior ca un promotor al idealurilor iosefiniste în Transilvania. Convingerile iluministe sunt reliefate în *Procanonul*, unde intelectualul transilvănean își exprimă entuziasmul pentru politica reformistă a lui Iosif al II-lea. Desființarea iezuiților, a circa 760 de ordine călugărești, subordonarea gestiunii celor rămase autorității de stat a generat entuziasmul său. Intelectualul de formație iosefină, Petru Maior, devine un fidel interpret al politicii imperiale în Transilvania¹⁵.

Petru Maior prezintă situația clerului unit cu Biserica Romei, progresele realizate în ultimele decenii, starea de spirit a societății românești, și mutațiile de

mentalitate la nivelul preoțimii datorită accesului tinerilor români la studii la universitățile din Roma și Viena. Toate aceste realizări, recunoaște intelectualul transilvănean, se datorează integrării Transilvaniei în Imperiul Habsburgic și preocupărilor împăraților habsburgici pentru modernizarea acestei provincii. „Nici odată n-au fost beserica românilor, precum în veacul acesta clirul uniților din Ardeal, îmbogățită de bărbați învățați carii, de ar fi părținiți de mai marii beserecei lor și ajutorati în cele de lipsă pentru pâinea cea de toate zilele și așezați și povățuiți unde și cum se cuvine, nu ar plânge publicul și împreună aceiași vrednici bărbați, că în zadar împărăteasca stăpânire cu dărnicie au vărsat atâtea cheltuieli pre la universitățile, pre la academiile cele de departe și pre la shoalele cele de acasă, pentru ca să lumineze pe fiii românilor și să-i deplinească. Vlădica lor cel de acum, carele de mulți ani stăpânește, cu totul e dat la iconomie și la adunare de bani. De ar avea acesta râvnă spre științele și vrere spre oamenii cei învățați, precum are nevoie spre iconomie, vârtos ar fi, cu o parte a banilor săi, adăugată biblioteca românilor cea din Blaj, unde e lăcașul vlădicului uniților acum, și mulți bărbați, multe plase de cărți ar fi dat la lumină, pentru luminarea a tot neamul românesc, carea părințește o cugetă buna împărăție a Austriei și toate neamurile o doresc și o așteaptă de la români, întru acest veac prealuminat”¹⁶.

Nuanțând subiectul, Ioan Chindriș subliniază faptul că luminismul iosefin nu a indentificat în Petru Maior profilul temperamental adecvat pentru aplicarea politicii școlare din *Norma Regie* din 1781, așa cum a fost cazul lui Gheorghe Șincai. La aceasta se adaugă faptul că intelectualitatea Blajului a perceput prin numirea lui Ioan Bob ca episcop al românilor greco-catolici o estompare a aspirațiilor sale culturale și sociale. Pentru mediul savant de la Blaj, iosefinismul personalizat prin Ioan Bob nu era o situație favorabilă ascensiunii lor în viața principatului transilvănean. Petru Maior a fost un exponent al ideologiei iosefine doar într-o secvență temporală limitată, așa cum reiese din scrierea *Procanonului*, ulterior referirile la împărat dispar. După această dată, Petru Maior își focalizează interesul pe problematica strict provincială a vieții spirituale a românilor transilvăneni¹⁷.

Intelectualul transilvănean resimte spiritul stimulator al iosefinismului, deschiderea acestuia la nivel social, cultural și politic și militează în scris în direcția împăratului reformator. „Niciodată nu mă conțenesc de lacrimi, privind la covârșita milă a împărăției cea către români arătată și văzând puținul rod pentru ne-ntocmirea lucrurilor, care de la singuri români atârână”¹⁸. Petru Maior, ca de altfel, și ceilalți intelectuali români l-au perceput pe Iosif al II-lea ca fiind „cel de nemuritoare pomenire împărat”¹⁹.

Demersul lui Petru Maior de a investi în Iosif al II-lea dimensiunea personajului paternalist invocă afirmația lui Ernst Cassirer, aceea că în cazul mitului

și al legendei, principiul cauzalității funcționează după principiile imaginației creatoare ce solicită fiecărui element participant la „povestea mitică egală funcționalitate semantică și simbolică”²⁰.

Acesta este comportamentul tradițional al unui om de cultură română a cărui integrare în aparatul funcționăresc al imperiului depinde de capacitățile sale de a media între români și autoritățile politice și religioase și, simultan, să se plaseze sub protecția împăratului de la Viena. Aceste abilități salutare ale sale trebuie remarcate și mai mult în contextul în care Petru Maior era exponentul unei națiuni tolerate și nu acceptate în sistemul politic al țării, așa cum era situația maghiarilor, sașilor și a secuilor și era reprezentantul unei religii tolerate și nu recepte, ca în situația religiei romano-catolice, calvine, luterane și unitariene²¹.

În congruență cu ideile Aufklärung-ului, Iacob Mârza afirmă că Petru Maior este preot de tip iosefin a cărui activitate vizează în primul rând emanciparea vieții de familie și culturalizarea părinților în aspectele vieții cotidiene a familiei tradiționale. În concepția iluministului transilvănean, coeziunea familie, biserică și școală urmăresc să formeze cetățeni buni și educați și oameni de stat devotați Împăratului și Imperiului²².

Integrarea Transilvaniei în Monarhia Habsburgică a favorizat afirmarea intelectuală a românilor uniți prin politica reformistă a împăraților de la Viena iar Petru Maior a surprins în manieră precisă impactul domniei lui Francisc I asupra vieții culturale românești. El relevă aceeași continuitate remarcabilă cu politica împăraților Leopold I și Iosif al II-lea și acest fapt a contribuit la consolidarea imaginii mitice a monarhiei habsburgice la nivelul sensibilității colective românești. „Ci osebít bine poate nădăjdui neamul românesc de la catebeta Dimitrie Țichindeal, parohul din Becicherecul Mic, și de la cei trei profesori români, Constantin Diaconovici Loga, fostul cel întâiu învățătoriu al shoalei românești din Pesta, Iosif Iorgovici, a frumoaselor învățători N. Miuța, pre carii îndălțatul împărat al Austriei, Franțisc cel dintâiu, cu covârșitoare de părințească dragoste rădicând întru acest an shoală la Arad, pentru învățătura celor ce au a se găti, la dascăliile cele de prin orașe și de prin sate, cu salarium sau cu plată de câte opt sute de florini nemțești pe an, i-au rezolvit să fie acolo profesori, adică învățători fiitorilor prin orașe și prin sate învățători”²³.

La finalul acestui studiu, am considerat că se impune formularea următoarelor concluzii: printre intelectualii transilvăneni loiali cauzei împăratului reformator este și Petru Maior. În concepția sa, inițiativele Curții Vieneze semnifică începutul unei noi perioade istorice, prin îmbunătățirea condiției socio-economice, culturale și politice a românilor transilvăneni. În concordanță cu Gheorghe Șincai și Samuil Micu, Petru Maior surprinde în operele sale reflexele acțiunilor benefice ale Vienei pentru români și ideea redeșteptării naționale cu ajutorul împăraților

habsburgici.

În percepția lui Petru Maior, apelul la împăratul vienez se datorează dificultăților vieții sociale, climatului de insecuritate și statutului marginal al românilor în spațiul politic transilvănean. Intelectualul transilvănean a sesizat faptul că politica monarhiei habsburgice de favorizare a elementului românesc a fost rezultatul demersului de contrapondere față de forța economică și politică a nobilimii maghiare. În aceste condiții, împăratul habsburgic concentrează în jurul persoanei sale așteptările, speranțele și adeziunea publică românească.

Note:

1. Serafim Duicu, *Pe urmele lui Petru Maior*, București, Editura Sport-Turism, 1990, pp. 9-10.
2. *Ibidem*, pp. 11-12.
3. *Ibidem*, op. cit, p. 33.
4. Maria Protase, *Petru Maior, Un ctitor de conștiințe*, București, Editura Minerva, 1973, pp. 26-28.
5. *Ibidem*, pp.27-28
6. Serafim Duicu, op. cit, p. 44.
7. Maria Protase, op. cit, p. 201; Serafim Duicu, op. cit, p. 146.
8. Petru Maior, *Istoria Bisericii Românilor*, vol. I, Ediție îngrijită și studiu introductiv de Ioan Chindriș, București, Ediția Viitorul Românesc, 1995, p.120.
9. *Ibidem*, p. 126.
10. Simona Nicoară, Toader Nicoară, *Mentalități colective și imaginar social. Istoria și noile paradigme ale cunoașterii*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 1996, p. 181.
11. Simona Nicoară, *Mitologiile revoluției pașoptiste românești. Istorie și imaginar*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 1999, p. 80.
12. Ioan Chindriș, Niculina Iacob, *Secvențe iluministe*, Cluj-Napoca, Editura Napoca Star, 2013, pp. 274-275.
13. Toader Nicoară, *Transilvania la începuturile timpurilor moderne (1680-1800). Societate rurală și mentalități colective*, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 1997, pp. 363-365.
14. Petru Maior, op. cit, p. 121.
15. Maria Protase, op. cit, p. 73..
16. Petru Maior, *Istoria pentru începutul românilor în Dacia*, vol. II, București, Editura Albatros, 1971, p. 75-76.
17. Ioan Chindriș, *Naționalismul modern. Eseuri infidele*, Cluj-Napoca, Editura Clusium, 1994, pp. 120-121.
18. Maria Protase, op. cit, p. 99.

19. Petru Maior, *Istoria Bisericii Românilor*, vol. I, Ediție îngrijită și studiu introductiv de Ioan Chindriș, București, Ediția Viitorul Românesc, 1995, p. 228.

20. Ernst Cassirer, *Eseu despre om. O introducere în filosofia culturii umane*, traducere de Constantin Osman, București, Editura Humanitas, 1994, p. 82.

21. Keith Hitchins, *Scurtă istorie a României*, traducere de Lucia Popovici, Iași, Editura Polirom, 2015, p. 71.

22. Iacob Mârza, *Atitudini și opinii față de educație și școală la Petru Maior*, în Petru Maior și prietenii săi, Editor Laura Stanciu, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2015, p. 107-108.

23. Petru Maior, *Istoria pentru începutul românilor în Dacia*, vol. II, București, Editura Albatros, 1971, p. 78.

Bibliography:

- Blaa, Lucian, *Gândirea românească în Transilvania în secolul al XVIII-lea [Romanian Thought in Transylvania in the 18th Century]*, București, Editura Științifică, 1966.
- Hazard, Paul, *Criza conștiinței europene 1680-1715 [The Crisis of European Conscience 1680-1715]*, București, Editura Univers, 1973.
- Heitman, Klaus, *Imaginea Românilor în spațiul lingvistic german 1775-1918 [The image of the Romanians in the German linguistic area 1775-1918]*, București, Editura Univers, 1995.
- Hitchins, Keith, *Conștiință națională și acțiune politică la românii din Transilvania 1700-1868 [National Consciousness and Political Action to the Romanians in Transylvania 1700-1868]*, Ediție Pompiliu Teodor, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1992.
- Maior, Petru, *Istoria Bisericii românilor [History of the Romanian Church]*, I, Ediție îngrijită și studiu introductiv de Ioan Chindriș, București, Editura Viitorul Românesc, 1995.
- Prodan, David, *Supplex Libellus Valachorum [Supplex Libellus Valachorum]*, București, Editura Științifică, 1967.
- Zöllner, Erich, *Istoria Austriei [History of Austria]*, București, Editura Enciclopedică, 1997.

